

УДК 330.34: 330.837:624(477)

Пинда Ю. В.

Львівський університет бізнесу та права

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Розкрито суть інституціонального середовища та його вплив на розвиток економічної системи. Визначено ключову функцію інституцій та проведено класифікацію трансакційних витрат. Окреслено інституціональне середовище будівельного сектору економіки України. Запропоновано заходи щодо удосконалення механізму інституціонального забезпечення розвитку будівельного сектора.

Ключові слова: будівництво, будівельний сектор, інституціональне забезпечення, економіка України, розвиток.

Постановка проблеми. Інституціональне середовище кожної галузі та кожного сектору економіки суттєво впливає на результативність їхнього функціонування, а сприятливе комплексне інституціональне забезпечення є ключовою компонентою сталого розвитку та базовим критерієм визначення рівня безпеки. Негативні тенденції в динаміці основних макроекономічних показників останніх років в економіці України вимагають оперативної активізації розвитку домінуючих галузей та секторів економіки для подолання кризових явищ та стабілізації соціально-економічного стану країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широкому спектру питань у сфері інституціоналізму присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема Е. Бруссо, Р. Буайе, О. Вільямсон, Р. Коуз, Д. Норт, А. Чухно, Д. Родрік. Проблема неефективності інститутів та їхнього стійкого в такому стані функціонування займалися різні науковці-інституціоналісти, серед яких Я. Бережний, О. Воронкова, Ю. Перський, В. Полтерович, Е. Попов, О. Сухарев. Кожен із науковців у межах специфіки своїх дослідницьких напрямів розкривав нові сторони існування «інституційних пасток». Попри значний науковий доробок є низка питань із різних аспектів даної проблематики, які потребують подальших ґрунтовних досліджень, зокрема, особливостей галузевого розвитку та їхнього інституціонального забезпечення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Особливою роллю у процесі виходу України із кризи наділений життєво важливий для державного розвитку будівельний сектор економіки. Відтак, актуальними стають питання розроблення і впровадження комплексу дієвих заходів щодо ведення адекватної державної будівельної політики, підкріпленої відповідним фінансуванням, та узгодження стратегічних пріоритетів розвитку національного будівництва з програмами інших міністерств і відомств, міжнародною нормативно-правовою базою у сфері регулювання діяльності контрагентів будівельного сектору та забезпечення його функціонування дієвими інститутами.

Мета статті полягає у розробці ефективних заходів щодо удосконалення механізму інституціонального забезпечення розвитку будівельного сектору економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Багаторічний зарубіжний досвід доводить, що найбільш успішний розвиток економіки відбувається в тих країнах, яким удалося побудувати інституціональну структуру ринкової економіки на основі традиційних цінностей, норм і правил суспільного життя, що чітко проявилось на при-

кладах модернізації Німеччини, Японії, Південної Кореї, Китаю тощо [1, с. 4]. Багато всесвітньо відомих учених доводили вагомий вплив інституціонального середовища на розвиток економічних систем різних рівнів.

Так, відомий український економіст А.А. Чухно стверджував: «За останню чверть століття економічній і фінансовій науці великою мірою вдалося подолати применшення значення інститутів у соціально-економічному розвитку та вийти на позиції розробки й застосування альтернативної концептуальної парадигми для розуміння значення інститутів, динамічної взаємодії політичних, економічних і соціальних сил у світовій і національній економіках» [2, с. 25]. Із розвитком нової інституційної економіки (неоінституційної теорії) інститути почали розглядатися як фактори економічного зростання. Її основоположник – лауреат Нобелівської премії в царині економіки Дуглас Норт зазначав: «...успіх економічного, як і політичного, розвитку, головним чином, залежить від ступеня досконалості інститутів...» [3, с. 4].

Із цього приводу провідні французькі представники сучасного інституціоналізму Р. Буайе та Е. Бруссо зауважили: «Господарство може функціонувати лише у відповідних інституціональних формах. Умови, необхідні для успішної роботи господарства, тією самою мірою кореняться в чітко визначеній інституціональній системі, як і в розвитку громадянського суспільства. Одним словом, інститути мають значення, й інституціоналізм спрямовує їх на службу всьому життєздатному і творчому, що існує в соціальному середовищі» [4, с. 18]. Йдеться перш за все про такі компоненти інституціонального середовища, як ефективність захисту прав власності та контрактних прав, якість правової системи, професійність та справедливість судової гілки влади, рівень бюрократизації управлінського апарату, глибина фінансових ринків.

Країни із більш розвинутими інститутами є значно стійкішими до зовнішніх загроз. Професор Гарвардського університету Дені Родрік, досліджуючи щільність зв'язку між якістю інститутів і можливостями адаптації країн після «нафтового шоку» 1970-х років, довів, що найуспішніше протистояти шоку і реалізувати ефективну антикризову стратегію удалося країнам з ефективними інститутами і згуртованим суспільством. І, навпаки, нерозвинені інститути і наявність внутрішніх соціальних конфліктів суттєво ускладнювали подолання економічної кризи [5, с. 9]. У його ґрунтовній праці [6] відображено результати масштабних досліджень міждержавних довготривалих регресій, що підтверджують фактор якості інститутів (особливо міра якості захисту

прав власності та правової системи) значно ґрунтовнішим, у контексті визначення відмінностей в довгострокових темпах розвитку, ніж інші базові чинники. Учені доводять, що поліпшення якості інститутів у вибірці на одне стандартне відхилення відповідає відмінності в рівні душевого доходу між країнами в 6,4 разу, що еквівалентно фактичним відмінностям у доходах між Болівією і Південною Кореєю. При такому підході інвестиції виступають одним із передавальних механізмів, що зв'язують інституційні чинники та економічне зростання [5, с. 10].

Російський учений О.С. Сухарев, резюмуючи науковий доробок своїх попередників і наукових соратників із цієї проблематики, відзначив, що нова інституціональна традиція пропонує, з одного боку, концепцію «інституціональної пастки», тобто неефективних стійких норм поведінки, що відтворюються ефектами координації, взаємозв'язку і культурної інерції, з іншого – концепцію дисфункції інститутів, відповідно до якої існування неефективних норм є закономірним результатом господарської діяльності, при якій проходить розлад і/або зниження якісного стану функції інститутів, зниження ефективності їхнього виконання та фіксація цього в часі [7, с. 39].

Ключовою функцією інституцій є мінімізація трансакційних витрат. Всесвітньо відомий класик постінституціоналізму, лауреат Нобелівської премії Олівер Вільямсон, продовжуючи дослідження його попередника – Нобелівського лауреата Рональда Коуза, ґрунтовно довів існування трансакційних витрат, їхню природу та передумови виникнення. Учений запропонував власну класифікацію трансакційних витрат, розділяючи їх на *ex ante* (попередні – виникають до укладання угоди) та *ex poste* (остаточні – виникають після укладання угоди) (рис. 1). Значну увагу науковець приділяв фактору часу та відзначав, що характер-

ною особливістю *ex ante* та *ex poste* є відсутність можливості їх точного кількісного виміру.

Обґрунтування участі будівельного сектору економіки України в процесі посилення економічної безпеки держави – завданні найвищого рівня пріоритетності та складності – повинно базуватися на концептуальних засадах останньої з її функціональними і структурними компонентами, дослідженні чинників, що її визначають, та особливостях будівництва як складної, багатогранної галузі, у процесі функціонування якої задіяні види економічної діяльності кожного сектору національного господарства.

Широкий спектр специфічних ознак будівництва пов'язаний зі складністю фінансово-господарських процесів із великою кількістю контрагентів і широким розмаїттям організаційних структур; залежністю будівельних проектів від соціально-економічних і геологічних умов місцевості; поетапним контролем та регламентацією державою через ліцензування та низку дозвільних процедур; особливостями обліку й аудиту; значною капітало-, матеріало- та трудомісткістю процесу утворення будівельної продукції (будівель та споруд) та високою тривалістю її інвестиційного циклу; наявністю спекулятивної фінансової компоненти; трансакційними витратами; політикою ціноутворення; складністю техніко-технологічних процесів; сезонністю та аритмічністю робіт (часто призводить до непередбачуваних додаткових затрат).

Базовими умовами розвитку сучасного українського будівельного сектора економіки в умовах ринкової реструктуризації і все активнішої глобалізації є реалізація інвестиційно-фінансового потенціалу та ефективне інституціональне забезпечення його функціонування. Інституціональне середовище будівельного сектору представимо у вигляді чотирьох блоків (рис. 2): 1) формальні

Рис. 1. Види трансакційних витрат за О. Уільямсоном

Джерело: [8, с. 95]

інститути (офіційно встановлені норми, стандарти і правила, які є обов'язковими для всіх учасників будівельного сектору); 2) неформальні інститути (неписані правила та традиції, які є неофіційними, проте мають вплив на функціонування учасників); 3) механізми ідентифікації порушень правил, згідно з якими визначають правопорушників; 4) механізми застосування санкцій до порушників. Проблеми слабого інституційного середовища (реєстрація прав власності на нерухомість, проходження дозвільних процедур, отримання дозволів, корупція, підвищення кошторисної вартості об'єкта тощо) притаманні всім видам будівництва та поширюються на всіх його учасників – взаємопов'язаних економічних агентів різних галузей.

Вагомим інституційним обмеженням становлення ринкових відносин у житловій сфері України є розширення тіньового сектору в будівництві. Причини його поширення – високі транзакційні витрати легалізації та ведення легального бізнесу, а також забюрократизованість владних структур. З точки зору неоінституціоналізму ключовими причинами розвитку тіньової активності на ринку житла є недосконала нормативно-правова

база. Відтак, підприємець, який краще маніпулює витратами чи зв'язками з чиновниками, виявляється успішнішим, ніж той, який зосереджений лише на будівельному процесі [9].

Складній за своєю суттю будівельній діяльності сьогодні притаманно багато проблем, що супроводжують її на всіх етапах – від процесу придбання земельної ділянки та проходження недосконалих дозвільних процедур до здачі об'єкта в експлуатацію. Ці проблеми пов'язані не тільки з політикою забудовників, але й також зі станом суміжних ринків і наявністю адміністративних бар'єрів, надмірна кількість яких стримує підприємницьку активність та сприяє появі монопольних структур, що перешкоджає розвитку будівництва, стримує підвищення його якості, завищує вартість 1 м² готової будівельної продукції й зменшує його доступність для споживачів [10, с. 4].

Науковці Європейської дослідницької асоціації в контексті дослідження корупції та антикорупційних дій уряду досить чітко ілюструють участь корупційних схем у процесі отримання дозволів на будівництво.

Адміністративні бар'єри у вигляді великої кількості погоджувальних і дозвільних процедур

можуть здійснювати вплив або лише на витрати забудовників, або на витрати і на рівень конкуренції між ними. Переважно витрати на проходження більшості адміністративних процедур не залежать від обсягів будівництва. Незважаючи на значні кроки в напрямі зниження кількості обов'язкових адміністративних процедур, ситуація в даній сфері залишається проблемною [10, с. 6].

Результати іноземних емпіричних досліджень доводять, що продовження термінів проходження процедур і підвищення невідповідності відносно цих термінів здійснюють значно більший негативний вплив на інвестиційну активність у будівництві, ніж збільшення вартості їхнього проходження, що пояснює схильність забудовників у мету скорочення термінів проходження [10, с. 8; 12; 13].

В існуючих структурно-функціональних механізмах забезпечення економічної безпеки вітчизняного будівництва відзначаються наступні недоліки: послаблення ефективності державного регулювання внаслідок домінування приватної власності у будівництві; висока ресурсозатратність галузевого координування; розмивання персональної відповідальності при вирішенні комплексних галузевих завдань;

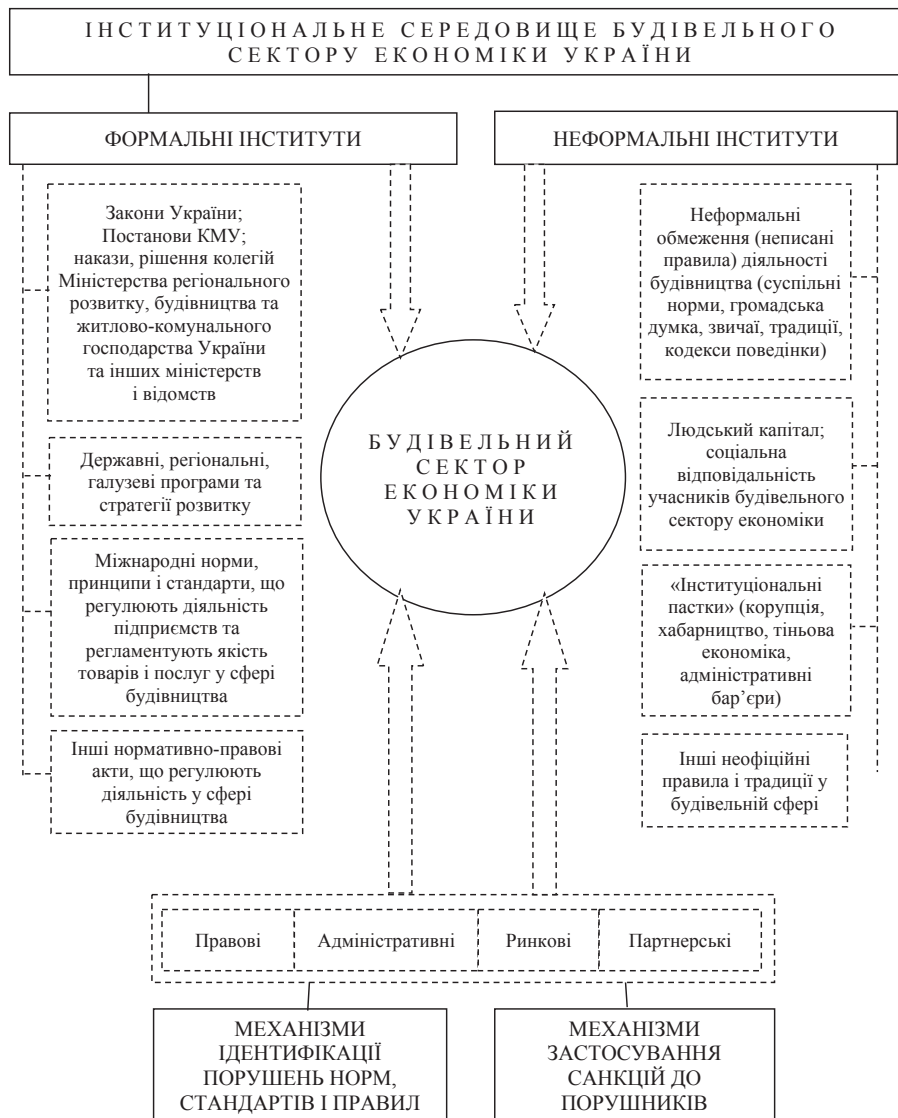

Рис. 2. Інституціональне середовище будівельного сектору економіки України

Джерело: розроблено автором

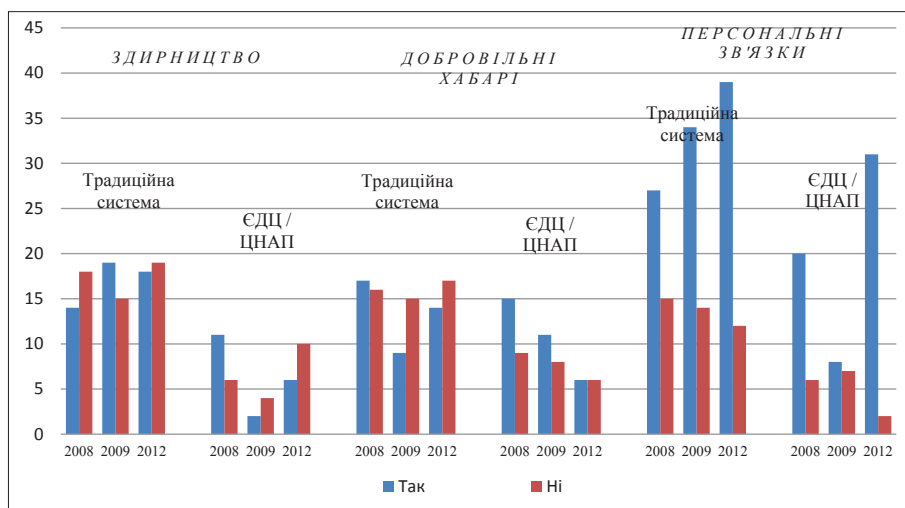

Рис. 3. Порівняння кількості корупційних випадків у процесі проходження дозвільних процедур на будівництво в традиційній дозвільній системі та ЄДЦ/ЦНАП протягом 2008–2012 рр.

Джерело: сформовано автором за даними [11]

певна децентралізація управління, пов'язана зі створенням системи саморегульованих підприємств та організацій в області інженерних досліджень, проектування та будівництва [14].

Серед значної кількості проблем, що притаманні будівельній сфері, недостатньо дослідженими та не вирішеними залишається багато питань стратегічного характеру, а саме: структура попиту на ринку житлової нерухомості, зокрема аналіз існуючих пропорцій первинного та вторинного житла в субрегіональному розрізі, визначення її оптимального виду (багатоквартирне чи мало-квартирне; цегельне, газоблочне (піно -, шлако-блочне) чи монолітно-каркасне), на якому повинні зосереджувати свої потужності будівельні підприємства; найбільш сприятлива форма власності забудовників, що повинна домінувати на ринку житлової нерухомості; перспектива будинків, в яких завершується термін експлуатації, а також впровадження оптимального механізму реалізації Програми Президента України щодо забезпечення населення доступним житлом. Зазначені проблеми повинні вирішуватися на державному, регіональному, субрегіональному та місцевому рівнях у стислі терміни із задіяванням галузевих фахівців, незалежних експертів і наукових кіл.

До заходів, що можуть бути реалізовані органами державного управління та сприятимуть подоланню найбільш типових негативних чинників розвитку будівельного сектору економіки, слід віднести:

1. Формування сприятливого і «прозорого» інституційно-регуляторного середовища в секторі будівельних робіт та проектування. У цьому напрямі необхідне вироблення та дотримання принципових рішень органами влади щодо єдиних принципів та вимог до погодження проектів та видачі дозволів на будівельно-ремонтні роботи.

У межах цього заходу видається також доцільним здійснення регіональними органами державної влади перегляду перспективних планів забудови територій і забезпечення їхнього дотримання. Плани забудови територій повинні бути також відкритими для широкої громадськості, та необхідні «прозорі» конкурси між будівельними підприємствами в межах провадження будівельних робіт за цими планами [15].

2. Сприяння усуненню монополізму окремих підприємств, які функціонують на ринку будівельних послуг та виконують як значні обсяги будівельно-ремонтних робіт загалом, так і на державне чи комунальне замовлення. Для цього профільним відділам регіональних органів державного управління слід вести регулярний моніторинг підприємств та обсягів виконуваних ними робіт (особливо тих, які виконуються за бюджетні кошти). Перевищення критичного розміру ринкової частки підприємства повинно ініціювати розробку регіональними органами влади стимулюючих чи коригуючих заходів щодо забезпечення рівного доступу на ринок інших підприємств та забезпечення здорового конкурентоспроможного середовища на ринку.

3. Стимулювання розвитку техніко-технологічної бази вітчизняних підприємств будівельного сектору. Однією із ключових перешкод підвищення конкурентоспроможності підприємств будівельного сектору є морально та фізично застаріле обладнання і технології будівельних робіт вітчизняних підприємств. Оновленню технології та матеріально-технічної бази вітчизняних підприємств заважає висока капіталомісткість та тривалий термін повернення вкладених коштів. У цьому напрямі слід забезпечити вищий рівень доступності кредитних ресурсів для підприємств будівельного комплексу.

4. Підвищення рівня конкурентоспроможності будівельного сектору через впровадження інновацій. У цьому напрямі необхідне вироблення механізмів сприяння трансферту технологій шляхом створення центрів (мереж) трансферту та розвитку інноваційних продуктів і технологій для будівельного сектору. Основними завданнями зазначених центрів повинні бути: сприяння кооперації між підприємствами будівельного сектору та науково-дослідними установами; співпраця з іншими суб'єктами трансферту технологій, у тому числі зарубіжних компаній; створення мережі центрів трансферту технологій на регіональному рівні; проведення технологічних аудитів на будівельних підприємствах; дослідження ринку інноваційних технологій.

Важливою компонентою сприяння утворенню та поширенню знань між науково-дослідними установами та підприємствами будівельної сфери є надання дотацій (компенсації частини витрат) за створення робочих місць для магістрантів та аспірантів на підприємствах будівельного сектору. Це сприятиме підвищенню готовності підприємств співпрацювати з науковцями, науково-дослідними установами та самостійно проводити науково-дослідну роботу.

5. Формування системи зв'язків у ланцюгу «виробництво будівельних матеріалів – будівництво» для забезпечення розвитку замкнутих виробничо-будівельно-ремонтних циклів. У цьому напрямі органам державного управління слід сприяти утворенню мережі коопераційних зв'язків між

малими підприємствами, бажано у таких сферах підприємницької діяльності, як суміжне виробництво, постачання, збут будівельних матеріалів та послуг, а також у таких напрямках, як наукові дослідження чи конструкторські розробки; сприяти організації партнерства між підприємствами з метою забезпечення трансферу успішних інноваційних технологій, а також формування коопераційних та мережових зв'язків між окремими підприємствами. Цього можна досягнути шляхом покриття організаційних витрат на проведення щомісячних сесій (індивідуальних консультацій) представників керівних ланок підприємств.

Слід також зазначити, що у напрямі позитивних інституційних зрушень у регіонах слід утворювати регіональні представництва Ради конкурентоспроможності України як неурядових організацій для координації зусиль представників бізнесу, науковців, фінансових інститутів, урядових інституцій для мобілізації наукового та фінансового потенціалу. З огляду на важливе значення будівельного сектору економіки для соціально-економічного розвитку усіх регіонів України, слід окремим напрямом вести роботу із забезпечення посилення розвитку регіональних будівельних комплексів.

Висновки. Сучасний стагнующий стан вітчизняної економіки вимагає якісно нових структурних змін, що сприятимуть формуванню сприятливого інституціонального середовища для ефективного функціонування домінуючих галузей і секторів економіки та, своєю чергою, забезпечуватимуть умови для перспективного сталого соціально-економічного розвитку. Наявність «інституціональних пасток» у пріоритетних для державного розвитку секторах економіки призводить до зростання трансакційних витрат майбутніх періодів та подальшої депресивності.

При розробці та ефективній реалізації стратегічних рішень щодо посилення конкурентоспроможності продукції будівельного сектору як на рівні підприємства, так і вищих органів ієрархії управління, необхідно враховувати зовнішні фактори впливу. Реалізація заходів щодо посилення конкурентоспроможності будівельних робіт та продукції повинна базуватися на обґрунтованій стратегії як на рівні підприємств, так і на рівні галузевих, регіональних та загальнодержавних органів управління з урахуванням специфічних особливостей будівельного сектору економіки чи окремих територій.

Список літератури:

1. Івашина О.Ф. Інституціоналізація економічного розвитку : автореф. дис. ... д.е.н. : спец. 08.00.01 «Економічна теорія та історія економічної думки» ; ДВНЗ «Національний гірничий університет» / О.Ф. Івашина. – Дніпропетровськ, 2011. – 38 с.
2. Чухно А.А. Сучасна інституціональна теорія та фінансова наука / А.А. Чухно, П.М. Леоненко, П.І. Юхименко // *Фінанси України*. – 2012. – № 8. – С. 23–42.
3. Норт Д.В. В тени насилия: уроки для обществ с ограниченным доступом к политической и экономической деятельности / Д. Норт, Дж. Уоллис, С. Уэбб, Б. Вайсгаст // *Вопросы экономики*. – 2012. – № 3. – 48 с.
4. Буайе Р. К созданию институциональной политической экономики / Р. Буайе, Э. Бруссо, А. Кайе, О. Фавро // *Экономическая социология*. – 2008. – Т. 9. – № 3. – С. 17–24.
5. Анализ институциональной динамики в странах с переходной экономикой / Л.М. Фрейнкман, В.В. Дашкеев, М.Р. Муфтахетдинова – М. : ИЭПП, 2009. – 252 с.
6. Dani Rodrik, Arvind Subramanian, Francesco Trebbi: "Institutions Rule: The Primacy of Institutions Over Geography and Integration in Economic Development", *Journal of Economic Growth*, June 2004. – Volume 9. – Issue 2. – P. 131–165.
7. Сухарев О.С. Новый институционализм: «ловушки», трансакционные издержки, теорема Коуза и время / О.С. Сухарев // *TERRA ECONOMICUS*. 2012. – № 3. – Т. 10 – С. 39–57.
8. Євтушенко О.В. Теоретико-економічні підходи до класифікації трансакційних витрат / О.В. Євтушенко // *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. – 2013. – № 1042. – С. 94–98.
9. Пинда Ю.В. Організаційно-економічне забезпечення конкурентоспроможності будівельного комплексу регіону : дис. ... к.е.н. : спец. 08.00.05 / Ю.В. Пинда. – Л., 2009. – 214 с.
10. Бюллетень о развитии конкуренции. В фокусе: Конкуренция в строительном секторе. Аналитическое издание. – 2013. – Вып. 1. – 12 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.stroy-expert.dp.ua/content/view/31/27/>.
11. Як вплинув закон «Про регулювання містобудівної діяльності» на рівень корупції в будівництві / ERA – Європейська дослідницька асоціація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://era.org.ua>.
12. Mayer, C., So merville, T., (2000) Land use regulation and new construction. *Regional Science and Urban Economics*. – Vol. 30. – P. 639–662.
13. Mayo, S., Sheppard, S. (2001) Housing Supply and the Effects of Stochastic Development Control. *Journal of Housing Economics*. – Vol. 10. – P. 109–128.
14. Устинов В.Е. Разработка механизмов повышения экономической безопасности строительной отрасли России в условиях перехода к системе саморегулируемых организаций : автореф. дис. ... к.э.н. : спец. 08.00.05 / В.Е. Устинов. – Москва, 2010. – 22 с.
15. Луцишин П. Територіальна організація суспільства / П. Луцишин, Д. Клімонт, Н. Луцишин. – Луцьк, 2001.
16. Экономическая безопасность заказчиков строительства. Институт проектирования и экспертизы строительства, г. Днепропетровск [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.stroy-expert.dp.ua/content/view/31/27/>.

Пинда Ю. В.

Львовский университет бизнеса и права

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМА ИНСТИТУЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ РАЗВИТИЯ СТРОИТЕЛЬНОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Резюме

Раскрыты суть институциональной среды и ее влияние на развитие экономической системы. Определена ключевая функция институций и проведена классификация трансакционных расходов. Очерчена институциональная среда строительного сектора экономики Украины. Предложены мероприятия по усовершенствованию механизма институционального обеспечения развития строительного сектора.

Ключевые слова: строительство, строительный сектор, институциональное обеспечение, экономика Украины, развитие.

Pynda Yu. V.

Lviv University of Business and Law

IMPROVEMENT OF INSTITUCIONAL MECHANISM IN PROVIDING OF DEVELOPMENT OF A BUILD SECTOR OF UKRAINIAN ECONOMY

Summary

Essence of institutional environment is exposed and his influence is exposed on development of the economic system. Certainly key institutional function and transactional charges classification is conducted. Outlined institutional environment build the sector of Ukrainian economy. Measures are offered on the improvement of mechanism of the institutional providing of a build sector development.

Keywords: building, build sector, institutional providing, economy of Ukraine, development.

УДК 519.688

Присяжнюк А. Ю.

Київський національний торговельно-економічний університет

ЕКСПЛИКАЦІЯ СКЛАДНОСТІ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Проведено ґрунтовну систематизацію наукових підходів до визначення сутності концепту «складність» як фундаментальної властивості економічних систем у контексті їхнього еволюційного розвитку. Автором запропоновано й обґрунтовано модальний підхід у дослідженні економічної природи «складності». За умови використання запропонованого підходу забезпечується деструктуризація елементів системи, її інформаційних потоків у відповідності до нелінійної поведінки суб'єктів дослідження, що дасть змогу передбачити біхевіористичні флуктуації та їхній вплив на функціонування й ієрархію складності економічної системи.

Ключові слова: складність, економічна система, еволюційна економіка, теорії складності, ієрархія складності системи.

Постановка проблеми. Складні економічні системи досить глибокі за своєю ґносеологічною та епістемологічною сутністю, тому мають широкий спектр трактування і виступають предметом дослідження цілої низки наукових шкіл, кожна з яких виокремлює свої аспекти її розгляду. Важливість теоретичного осмислення еволюційних перетворень у складних економічних системах підвищується із домінуванням у вітчизняній та зарубіжній науці прикладних проблем оптимізації економічних структур та інститутів, регулювання та саморегулювання економіки, її самоорганізації.

Не применшуючи значущості прикладних проблем економіки, необхідно усвідомлювати базисну роль дослідження фундаментальних властивостей економічних систем та еволюційної парадигми економічних змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Предметна область наукового пошуку в тлумаченні та застосуванні поняття «складність» різновекторна. До української когорти дослідників «складності» та «складних динамічних систем» варто віднести В.С. Альошкіна [1], А.С. Гальчинського [2], Т.В. Майорову [3], М.В. Овчинникову, І.І. Черленяка [4]. Збагачують наукові надбання у дослідженні складності економічних систем й доробки зарубіжних вчених: К. Вуда, Д. Волперта, П. Саблофа, Е. Морена [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На нашу думку, внутрішні детермінанти систем будь-якого типу формують ступінь їхньої складності та визначають подальшу еволюцію у функціонуванні, тому зміна поглядів та підходів до властивостей категорії «складність» щільно корелює із еволюційними декомпозиціями економічних систем. Тож базовим в еволюції економічних систем пропонуємо визначити дослі-

дження «складності», оскільки її метафізичність у природі високоагрованих систем (якими й є економічні, політичні, соціокультурні, біологічні, хімічні та інші системи) важко заперечити.

Мета статті полягає у дослідженні й поглибленні теоретико-методологічних підходів щодо наукового пізнання феномену складності економічних систем у контексті їхнього еволюційного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Складність та простота як різнополярні поняття все ж мають спільну ознаку об'єктивності, при цьому якісні або кількісні трансформації простих систем створюють передумови для їхнього ускладнення. Тому очевидно, що субстрат «складність» змінює свою епістемологію відповідно до зміни структур і абстрактно-раціональних площин, а також перебуває у стані перманентного руху.

Процес розуміння складного відбувався динамічно і триває досі, оскільки переосмислення функціонування систем в умовах відкритості та економічної інтеграції потребує складного глобального мислення та адаптивного світосприйняття. На нашу думку, сучасні економічні системи за своєю змістовою сутністю вже вийшли за межі гомогенного поєднання продуктивних сил та механізмів їхніх взаємовідносин, вони становлять гетерогенну, навіть еклектичну єдність організаційних форм, що утворюють субординовану систему, яка спроможна до напашування рівнів складності в процесі еволюції. При цьому визначальними факторами розвитку сучасних економічних систем є не наявність сукупності або окремих економічних ресурсів, а спосіб їхньої організації та початкові умови функціонування.

Найбільш раціональне вивчення складності як властивості системи сучасні дослідники